

Nr 307.

Av herr **Brännberg m. fl.**, *angående vissa statens åtgöranden till lindrande av arbetslösheten inom stenindustrien.*

Stenindustrien är en av de näringar i landet, som hårdast drabbats av den ekonomiska krisen. Redan i november månad 1930 måste på grund av minskad avsättning vittgående driftsinskränkningar företagas, vilket hade till följd omfattande avskedanden och stora arbetsinskränkningar för dem som fingo vara kvar i arbetet.

Med anledning av det allt mer förvärrade läget inom stenindustrien väcktes tvenne motioner vid 1931 års riksdag vari hemställdes, att riksdagen för lindrandet av krisen inom stenindustrien måtte ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av 3,500,000 kronor för beställning av smågatsten att på villkor, som Kungl. Maj:t bestämmer, tillhandahållas vägdistrikt, som besluta permanentbelägga vägar med gatsten.

Statsutskottet, som hade att avgiva yttrande över dessa motioner, hemställde, att riksdagen måtte under utgifter för kapitalökning samt under rubrik: »Fonden för förlag till statsverket» till förlag för inköp av smågatsten anvisa ett reservationsanslag av 3,500,000 kronor. Denna utskottets hemställan blev av riksdagen bifallen. Handhavandet av beställningen skulle uppdragas åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som för erforderlig tillsyn och kontroll förfogar över sina befattningshavare i länen.

Vid 1932 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t i proposition nr 211 riksdagen, till fortsatta åtgärder till lindrande av arbetslösheten inom stenindustrien under i huvudsak samma grunder som tidigare, för budgetåret 1932/1933 under utgifter för kapitalökning och rubrik: »Fonden för förlag till statsverket» till förlag för inköp av gatsten anvisa ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel, av 4,000,000 kronor, dels medgiva att de medel, vilka inflyta vid försäljning av sten från statens med för nu löpande budgetår anvisat anslag inköpta förråd av gatsten, må under innevarande och nästkommande budgetår användas för fortsatta beställningar likaledes i huvudsaklig överensstämmelse med av riksdagen förut anvisade grunder. Förevarande proposition blev av riksdagen bifallen.

Läget inom stenindustrien är allt fortfarande lika svårartat som under de två senast gångna åren, beroende på den obetydliga exporten till övriga länder. De privata firmornas verksamhet är i flesta fall helt inställd, varigenom de arbetstillfällen som stå till buds inom stenhuggeriyrket till huvudsaklig del äro att hänföra till de arbeten, som bedrivs på grund av riksdagens anslag till inköp av gatsten, och tyvärr synes ännu inte någon förbättring av industriens läge kunna påräknas. Dessa svåra förhållanden

för denna industri och dess arbetarekår skulle även innevarande år motiverat en förnyad framställning till riksdagen om ytterligare anslag för inköp av sten. Det senaste årets erfarenhet har dock visat, att det föreligger stora svårigheter att kunna försälja några nämnvärt stora partier av den för statens räkning tillverkade stenen, vilket bland annat framgår av ett yttrande, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i dagarna inlämnat till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet. I detta yttrande framhålles följande:

»Att styrelsen hittills tecknat kontrakt med köpare om leveranser av sammanlagt 190,533 kvadratmeter smågatsten till ett värde av 648,000 kronor. Av sålunda kontraherade stenpartier ha cirka 150,000 kvadratmeter nästlidne sommar och höst levererats till köpare, under det återstående 40,000 kvadratmeter äro avsedda att levereras med början instundande vår. Med visshet torde i likvid för den försålta stenen före innevarande budgetårs utgång inflyta i runt tal 500,000 kronor.

Storleken av beställda kvantiteter smågatsten, varom försäljningsavtal ännu icke träffats, uppgår till i det närmaste 85,000 kvadratmeter. Av denna kvantitet torde emellertid endast cirka 15,000 kvadratmeter vara avsedda för leverans innevarande kalenderår, medan återstående 70,000 kvadratmeter, som äro beställda av Djurgårdskommissionen, enligt uppgift skola levereras successivt under åren 1934—1941.»

Med hänsyn till vad som framgår av detta yttrande vore det knappast försvarbart ur ekonomisk synpunkt, att av riksdagen begära ytterligare anslag för ifrågavarande ändamål under innevarande år. Hjälpverksamheten för de arbetslösa stenhuggarna får därför enligt vårt förmenande bedrivas efter andra grunder för den närmaste framtiden.

De stora lagren av statsbeställd gatsten på olika platser inom industriens verksamhetsområden ha dock ingivit vissa betänkligheter, och det har uttalats önskemål om att lämpliga åtgärder vidtagas för att få minskat dessa lagerbehållningar. Det vill synas som en av de bidragande orsakerna till de hitintills ganska nedslående försäljningsresultaten vore beroende av prissättningen av den statsbeställda stenen. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen yttrar härom bland annat följande:

»Den i november månad 1932 genomförda sänkningen av priset på statens smågatsten möjliggjorde leveranser från statens förråd till ett pris för kuststäder av omkring 4 kronor 45 öre—4 kronor 50 öre och för inlandsstäder av omkring 4 kronor 70 öre. Så snart sänkningen av priset på statsbeställd smågatsten blev bekant, undergick emellertid öppna marknadens pris en förskjutning nedåt från 4 kronor 10 öre till 3 kronor 70 öre, en reduktion, som synes helt utesluta leveranser från statens förråd icke blott till alla sådana köpare, som icke tilldelats eller kunna beräknas erhålla statsbidrag för steninköp från statens förråd utan jämväl även till de städer, som blivit beviljade meraberörda statsbidrag. Under det att situationen alltså nästlidne sommar var sådan, att öppna marknadens pris i stort sett

kom att motsvara priset på statsbeställd sten för de städer, som beviljats särskilt bidrag för inköp av sten från statens förråd, varigenom bland annat Malmö drätselkammare fann det fördelaktigt att inköpa ej mindre än 30,000 kvadratmeter sten från statens förråd, ter sig situationen innevarande år avsevärt mörkare. Öppna marknadens pris uppgår till omkring 3 kronor 70 öre under det att sten, inköpt från statens förråd utan bidrag betingar ett pris av 4 kronor 50 öre—4 kronor 70 öre och med bidrag 3 kronor 90 öre—4 kronor. Den skånska marknaden har härigenom blivit helt stängd för sten från statens förråd. Betecknande nog ha tvenne skånska städer, som nästlidne sommar inköpte stora kvantiteter statsbeställd sten, nyligen täckt sina behov av gatsten för innevarande år genom uppköp i fria marknaden. Sålunda har styrelsens hittills största köpare, Malmö drätselkammare, placerat en order på 24,000 kvadratmeter smågatsten hos visst stenindustriföretag i Bohuslän, under det en annan drätselkammare inköpt sten från skånsk stenproducent.

Anledningen till det säregna förhållande, att det av ett trettiootal av landets största såväl organiserade som icke organiserade stenindustriföretag deklarerade självkostnadspriset i icke oväsentlig grad överstiger marknadspriset, har sökt förklaras under hänvisning till stenindustriföretagens enorma gamla stenlager, som ligga och trycka marknaden. Det torde visserligen vara uppenbart att stenfirmorna med kännedom om styrelsens försäljningspriser och eventuella utgående statsbidrag genom realisering av äldre, sekunda stenlager kunna erbjuda köpare priser, som icke tillnärmelsevis täcka firmornas självkostnadspriser och avsevärt understiga styrelsens försäljningspriser, dymedelst bidragande till skapande av den instabilitet och osäkerhet, som framför allt det sista året kännetecknat stenmarknaden.

Styrelsen tror sig emellertid veta, att i öppna marknaden utbjuden gatsten till i det föregående relaterade låga priser icke varit gammal, sekunda sten utan fastner sten av prima kvalitet, nytillverkad och handslagen. Det förekommer t. o. m. att sålunda utbjuden sten betecknats såsom »sten av samma sort och kvalitet som den för statens räkning tillverkade».

Av det här citerade yttrandet framgår ganska tydligt att de priser, som nu äro fastställda för den för statens räkning tillverkade gatstenen, äro så höga att de omöjliggöra en verklig konkurens med de privata stenfirmorna. Detta är enligt vårt förmenande inte tillfredsställande, för det kan knappast vara till fördel vare sig för staten eller arbetarna inom stenindustrin, att den statsbeställda stenen får ligga kvar på lagringsplatserna någon längre tid. För att stimulera efterfrågan på denna sten måste enligt vad som framgår av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens yttrande en nedsättning av priserna företagas. Med vilket belopp som priserna böra reduceras är svårt att uttala sig om, det vore nog därför lämpligast att Kungl. Maj:t av riksdagen erhöile full handlingsfrihet, vad det gäller fastställandet av prisfrågan.

Vi våga förutsätta, att om en tillräcklig nedsättning av priserna bleve företagen, kommer efterfrågan på den statsbeställda stenen att ökas i betydlig omfattning. Detta kom även att i viss utsträckning verka som reklam för den svenska stenindustrien på grund av statsstenens höga kvalitet.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen påpekar även i sitt berörda yttrande, att vissa svårigheter gjort sig gällande vid försäljningen av stenen på grund av vissa föreskrifter att försåld sten skall till köparen levereras vid något av statens stenförråd. Kostnaderna för lastning och transport skola således bestridas av köparen. Detta innebär, att köparen själv har att från statens förråd avhämta inköpt parti gatsten, ett förfarande, som för styrelsens del utesluter allt risktagande, men icke motsvarar praxis vid försäljningar inom stenindustrien. Det torde vara påtagligt påpekar styrelsen, att besväret med och stundom okunnigheten om sättet för träffande av avtal om lastning, befraktning m. m. i åtskilliga fall kommit att avhålla reflektanter från att göra sina inköp från statens förråd. Inom stenindustrien pläga nämligen försäljningarna huvudsakligen avse leverans fritt förbrukningsorten. Styrelsen har därför sett sig nödsakad att i vissa fall och för köparens risk och räkning ombesörja och förmedla uppdrag och avtal avseende lastning, befraktning, assurans m. m. av från statens förråd inköpta stenpartier.

Dessa av styrelsen vidtagna åtgärder ha varit avsedda för att underlätta försäljningen av stenen. Det vore därför lämpligt att sådan ändring i instruktionens bestämmelser blevo vidtagna, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen vid försäljningen av gatsten fick full frihet att även leverera stenpartierna fritt förbrukningsorten i de fall detta ansågs vara lämpligt och till fördel för försäljningen.

Under innevarande budgetår ha de försäljningsmedel, som influtit för försåld sten från statens förråd, fått användas för ytterligare inköp av sten för statens räkning. Det är möjligt att läget inom stenindustrien kan utveckla sig i sådan riktning, att arbetarnas ställning ytterligare förvärras. Om detta skulle bliva fallet, vore det till viss fördel för de nödställda stenhuggarna om driften i begränsad utsträckning kunde uppehållas. Vi våga därför förorda, att riksdagen medgiver Kungl. Maj:t att om förhållandena inom stenindustrien så skulle påfordra, Kungl. Maj:t har befogenhet att även för nästkommande budgetår använda de medel, som inkomma för försåld sten från statens förråd, för inköp av ytterligare sten. Det kan visserligen invändas mot detta, att det är olämpligt inköpa ytterligare stenpartier, innan de nuvarande lagren genom försäljningar i betydlig grad blivit förminskade. Det är dock att märka att den hjälp, som lämnats stenindustriens arbetare från staten i form av inköp av gatsten, har enligt olika myndigheters utlåtanden varit den inte endast effektivaste utan även för statens vidkommande billigaste hjälpformen.

Med hänvisning till nu anförda hemställes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t
hemställa att försäljning inom landet av i statens för-
råd befintlig gatsten må ske till marknadspris samt
att i övrigt vidtaga de åtgärder, som i motionen an-
förts.

Stockholm den 21 januari 1933.

C. Brännberg.

Oscar Osberg.

J. W. Mårtensson.

Gustaf Karlsson.

Ernst V. Olsson.

Frans Hansson.